

Posebnosti odgoja djeteta u multikulturalnom obiteljskom okruženju

---

Dudić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:904130>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Prijediplomski studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Katarina Dudić

**Posebности odgoja djeteta u multikulturalnom obiteljskom
okruženju**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju
Prijediplomski studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Katarina Dudić

**Posebности odgoja djeteta u multikulturalnom obiteljskom
okruženju**

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje Pedagogija, grana Obiteljska pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala, da je rad nastao samostalnim istraživanjem zadane teme, da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova koji nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni, da je u radu odgovorno primijenjena suvremena tehnologija, odnosno da rad nije autorstvo umjetne inteligencije, što pokazuje i bibliografija upotrijebljena tijekom obrade teme.

Svjesna sam da je predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji je sadržaj djelo drugog studenta, treće osobe ili umjetne inteligencije, prepisivanje većeg dijela ili cijelog seminarskog, završnog ili diplomskog rada teška povreda studentskih obveza i etičkih načela znanstvene čestitosti, koja podliježe stegovnoj odgovornosti i, posljedično, sankcijama.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 1. rujna 2023.

Katarina Dudić 0122236167

ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. ULOGA I ZNAČAJ ODGOJA I KULTURE.....	2
1.1. Obilježja obiteljskog odgoja.....	2
1.2. Pojam i elementi kulture.....	4
1.3. Međudnos obiteljskog odgoja i kulture	5
2. OBILJEŽJA MULTIKULTURALNE OBITELJI	7
2.1. Formiranje multikulturalne obitelji	8
3. ODGOJ DJETETA U MULTIKULTURALNOJ OBITELJI	9
3.1. Jezični izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji.....	9
3.2. Religijski izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji	10
3.3. Kulturološki izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji.....	11
3.4. Izazovi obitelji s procesima diskriminacije u društvu	12
3.5. Pozitivni aspekti odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji	13
4. ČIMBENICI ZA ODGOJ DJETETA U MULTIKULTURALNOM OBITELJSKOM OKRUŽENJU	15
4.1. Asimilacija u društvu prema standardima zajednice	15
4.2. Prevladavanje stereotipa i predrasuda	16
4.3. Etničko-rasna socijalizacija	16
4.4. Poticanje etničke, rasne i religijske tolerancije	19
4.5. Poticanje djece na čitanje i cjeloživotno učenje	20
ZAKLJUČAK.....	21
LITERATURA	22

Sažetak

U radu se analiziraju posebnosti odgoja djeteta u multikulturalnom obiteljskom okruženju kao nezaobilaznoj dimenziji suvremenog društva. Odgoj djeteta u multikulturalnom obiteljskom okruženju može biti bogato i vrijedno iskustvo, ali i veliki izazov prepun posebnosti koje roditelji moraju moći i znati prevladavati. Djeca u multikulturalnim obiteljima imaju priliku biti izložena različitim kulturama, jezicima, tradicijama, običajima i načinima razmišljanja. Ova izloženost može kod mladih osoba potaknuti otvorenost, toleranciju i empatiju prema ljudima koje će susretati tijekom života, a dolaziti će iz različitih sredina. S druge strane, multikulturalnog obiteljskog okruženja proizlaze i brojni izazovi s kojima se obitelj suočava u procesu odgoja djeteta. Najčešće se kao izazov podrazumijeva kako uspješno prevladati nesporazume ili sukobe između različitih kulturnih vrijednosti, običaja i uvjerenja, jezične barijere, kao i izazovi u prenošenju religijskih vrijednosti s roditelja na dijete. U multikulturalnim obiteljskim okruženjima isprepliću se različite ideje, vrijednosti i stvara se novi jedinstveni kulturni spoj. Svaki član obitelji s drugačijim podrijetlom sobom nosi svoje kulturno naslijeđe koje se integrira u obiteljski odgojni proces. Stoga se funkcionalnost multikulturalnih obitelji prepoznaje u razumijevanju, otvorenosti i spremnosti na prilagodbu svih njezinih čimbenika i članova.

Ključne riječi: kultura, multikulturalna obitelj, stereotipi, tolerancija

UVOD

Odgoj i kultura neodvojive su i međusobno povezane komponente svakog društva. Odgojem se prenose društvena i povijesna iskustva čovječanstva i kulturne stečevine na nove naraštaje pa stoga odgoj ima civilizacijsko i individualno značenje. Budući da je jedno od glavnih obilježja današnjice velika mobilnost i fleksibilnost ljudi, suvremeno društvo razvija se u dinamičkom okruženju, u kojem je prisutna konstantna interakcija različitih kultura. Ljudi se danas često nastanjuju u društvu koje se kulturno razlikuje od društva u kojem su odrasli. U suvremenom društvu sve više izostaje unificirani oblik ponašanja ljudi u zajednicama. Multikulturalne zajednice prisutne su tijekom čitave povijesti, no danas su izraženije no ikada zbog suživota pripadnika različitih zajednica na jednom prostoru od kojih svaka ima posebnu kulturu.

Odgoj je fokus istraživanja pedagogije kao znanstvene discipline. Na odgoj djeteta utječu mnogi čimbenici, obitelj, religijske institucije, sve odgojne ustanove, a potpomažu kulturne ustanove i udruge, ali je ipak među njima najznačajnija obitelj. Ona najsnažnije oblikuje osobnost i karakter te najjače djeluje u predškolsko i mlađe školsko doba djeteta. Obiteljski odgoj svakog djeteta izazovan je i dugotrajan proces, a u obiteljima čiji članovi imaju različite kulturološke pozadine taj proces je svakako još izazovniji.

Cilj ovog završnog rada je steći uvid u posebnosti odgoja djeteta u multikulturalnom obiteljskom okruženju. Koncipiranje i izrada rada temelji se na proučavanju dostupne stručne literature iz područja obiteljske pedagogije i odgojne kulture te stručnih i znanstvenih članaka.

Radi cjelovitog uvida u temu rad je podijeljen na četiri poglavlja. U prvom poglavlju definirani su pojmovi odgoja i kulture te su prikazana njihova najznačajnija obilježja i povezanost. Obilježja multikulturalne obitelji opisana su u drugom poglavlju rada. U trećem poglavlju rada prikazan je odgoj djeteta u multikulturalnoj obitelji pomoću glavnih izazova i pozitivnih aspekata. Smjernice za odgoj djeteta u multikulturalnoj obitelji prikazane su u četvrtom poglavlju rada. U završnom poglavlju sažeta su zaključna razmatranja.

1. ULOGA I ZNAČAJ ODGOJA I KULTURE

Odgoj i kultura međusobno su povezani na više načina i oboje imaju ključnu ulogu u oblikovanju kako pojedinaca tako i društva. U ovom poglavlju opisana su najznačajnija obilježja odgoja i kulture te njihov međudnos i njihovo prožimanje.

1.1. Obilježja obiteljskog odgoja

Riječ odgoj ima svoj korijen u glagolu gojiti, koji znači činiti da nešto živi i raste i uvijek se odnosi na živo biće (Bezić, 1977: 334). Pojam odgoja se etimološki može vezati uz latinsku riječ *educare* ili *educare* što znači podizati, voditi, vježbati ili obučavati (Vujčić, 2013: 187). Definicija odgoja može se razlikovati ovisno o kontekstu, kulturi i vremenu, ali u osnovi se odnosi na sveukupni proces usmjeravanja i formiranja osobnosti i ponašanja pojedinca (Vujčić, 2013). Odgoj je „proces formiranja čovjeka, izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama“ (Vukasović, 1999: 39). Odgoj je proces kojim se novi članovi zajednice uvode u njezin način života i razmišljanja, od najjednostavnijih elemenata ponašanja do najuzvišenije tradicije duhovne mudrosti (Ninčević, 2009: 70). Odgoj se može definirati i kao „usmjereni razvoj čovjeka prema određenim ciljevima“ (Mušanović i Lukaš, 2011: 38). Odgoj kao sredstvo za ostvarenje postavljenih ciljeva obuhvaća cjelokupnu odgojnu infrastrukturu koja uključuje institucije, metode i organizaciju (Vujčić, 2013). Cilj odgoja može se odnositi na socijalnu, kognitivnu ili afektivnu dimenziju i može se formulirati na različitim razinama. Iz općeg cilja odgoja može proizaći više djelomičnih ciljeva koji služe kao svojevrsni putokazi u procesu odgoja i usmjeravaju aktivnosti k postizanju općeg cilja (Gudjons, 1994: 154).

Odgoj ima dvostruku ulogu u društvu. S jedne strane javlja se kao društveno djelovanje ili društvena aktivnost, a s druge strane kao cilj te aktivnosti (Vujčić, 2013). Odgoj omogućuje ljudsko oblikovanje svakoga čovjeka, a tijekom povijesti omogućio je razvoj ljudske zajednice. To je najvažniji dio procesa socijalizacije pojedinca, u kojemu se on nastoji dovesti do stanja spoznaje i svjesnog prihvaćanja vrijednosti nužnih za život u zajednici (Hrvatska enciklopedija: Odgoj, 2023).

Odgoj u socijalnom kontekstu obuhvaća sve postupke odraslih kojima se djecu i mlade nastoji osposobiti za uspješno funkcioniranje u društvu. Društvenim ciljem odgoja potiče se usvajanje određenih vrijednosti i normi društvenog ponašanja i odnosa kojima se osigurava održavanje postojećeg društva pa odgoj utječe na društveni i kulturni razvoj djece (Mušanović i Lukaš, 2011).

U tradicionalnom smislu, obitelj se može definirati kao „osnovna društvena skupina povezana srodstvom, utemeljena na braku i zajedničkom životu užega kruga srodnika, prije svega roditelja, koji vode brigu o djeci te ih odgajaju“ (Hrvatska enciklopedija: Obitelj, 2023). U najosnovnijem smislu obitelj se sastoji od odrasle osobe i njezinog potomstva. Prirodna je i društvena funkcija roditelja da djeci predaju najbolje od svog tjelesnog, intelektualnog i moralnog života. U obitelji započinje proces čovjekovog ljudskog razvitka i oblikovanja, pojavljuju se prva osjetna zapažanja, nastaju prve percepcije o svijetu i životu, izgrađuju se stavovi, uspostavljaju odnosi, prihvaćaju vrijednosti (Vukasović, 1999). Obitelj predstavlja jednu od najvažnijih institucija u procesu socijalizacije pojedinca. Ona igra ključnu ulogu u prenošenju vrijednosti, normi, jezika, običaja i drugih društvenih elemenata na mlađe naraštaje (Sigva, 2018). Iako obitelj kao zajednica ima mnoge funkcije, odgojna funkcija obitelji spada među najstarije i najvažnije njene funkcije. Obitelj je prvo okruženje u kojem dijete stječe osnovne vrijednosti i moralne principe. To su temelji na kojima će graditi svoj karakter i postupke kasnije u životu (Vukasović, 1999).

Obiteljski odgoj se prvenstveno odvija unutar obitelji. U pravilu, ono što djeca nauče unutar obitelji prenose na odnose s drugim ljudima. Primarno se početni odgoj provodi u obitelji, a zatim se nastavlja u odgojnim i obrazovnim institucijama, kulturnim i drugim ustanovama (Hrvatska enciklopedija: Odgoj, 2023). Obitelj se neprestano mijenja i razvija tijekom života. Naročito suvremena obitelj koja više nije statička jedinica koja kroz strukture interakcije ravnomjerno i trajno utječe na život djece. Općenito se smatra da je obitelj najsnažniji čimbenik oblikovanja ličnosti i karaktera (Gudjons, 1994).

Da bi obitelj bila pravi odgojni činitelj djeteta, bitno je da ona ima određene predispozicije. Prije svega, unutar obitelji su poželjni skladni obiteljski odnosi. Oni utječu na stabilnost obitelji i na atmosferu koja u obiteljskom okruženju prevladava. Važnu ulogu u odgoju imaju emocionalne veze i odnosi. Da bi se dijete pravilno odgajalo unutar obitelji, potrebno je da ono ima adekvatan položaj u svojoj obitelji.

Uspješan obiteljski odgoj ovisi i o psihičkoj, socijalnoj i moralnoj zrelosti roditelja, njihovom pedagoškom osjećaju i razini pedagoške kulture. Uspješno odgajanje u obitelji ovisi i o ekonomskim prilikama koje omogućuju djeci osiguranje prijeko potrebnih uvjeta za život i optimalan razvitak tjelesnih, intelektualnih, moralnih, estetskih i radnih sposobnosti (Mušanović i Lukaš 2011).

Obitelj povezuje djecu kao buduće aktivne članove društvene zajednice s društveno-kulturnom sredinom. Zato se njena temeljna uloga sastoji u prenošenju kulturnih tekovina, znanstvenih spoznaja i moralnih shvaćanja, vrijednosnih stavova i kulture ophođenja (Vukasović, 1999). Obiteljski odgoj igra važnu ulogu u mnogim sferama djetetova života, a najdominantnije su prenošenje vrijednosti i usvajanje moralnih načela, modeliranje ponašanja i sl.

Obitelj pruža djetetu emocionalnu sigurnost, ljubav i podršku. Pozitivni odnosi unutar obitelji pomažu djetetu razviti sposobnost izražavanja osjećaja. A adekvatan obiteljski odgoj pruža djetetu osjećaj vrijednosti i podržava razvoj samopouzdanja i samopoštovanja (Vukasović, 1999). Ovo je ključno za njihovu buduću sposobnost suočavanja s izazovima i donošenje odluka. Obiteljskim odgojem djeca usvajaju socijalne vještine, uče kako komunicirati, dijeliti, surađivati i rješavati konflikte što kasnije postaju važne vještine za uspješno funkcioniranje u društvu (Sigva, 2018).

1.2. Pojam i elementi kulture

Kultura ima brojna značenja, ovisno o kontekstu u kojem se promatra. Kultura se može definirati kao ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je stvorio čovjek, a uključuje znanje, vjeru, umjetnost, moral, zakone i običaje (Hrvatska enciklopedija, 2023). Definicija kulture moguća je i kao ukupnost načina života nekog društva kroz društveno naslijeđe, načine mišljenja, osjećanja i vjerovanja (Milanja, 2012). Kultura je sačinjena od ukupnosti znanja, umijeća, pravila, norma, zabrana, strategija, vjerovanja, ideja, vrijednosti, mitova koji se prosljeđuju iz naraštaja u naraštaj, koji se reproduciraju u svakom pojedincu, kontroliraju postojanje društva i održavaju psihološku i društvenu kompleksnost (Ninčević, 2009: 60-61). Kultura podrazumijeva identitet zajednice, odnosno identitet svakog pojedinca koji živi na određenoj geografskoj destinaciji (Hercigonja, 2017: 106), te usmjerava postupke i definira njihov svjetonazor.

Kao što se može zaključiti iz navedenih definicija, kultura je složen i višestruk koncept koji obuhvaća različite elemente. Kulturna baština se definira kao nasljeđe ranijih generacija koje značajno utječe na identitet pojedine zajednice. Nematerijalna kulturna baština predstavlja običaje, vjerovanja, znanja, vještine, pojave duhovnog stvaralaštva koji se prenose predajom. Nematerijalna baština očituje se (1) jezikom, dijalektom, govorom i književnošću svih vrsta, (2) folklornim stvaralaštvom u području glazbe, plesa, predaje, igara i običaja i (3) tradicijskim umijećima i obrtima (Šošić, 2014: 851-852). Kultura je dinamična i promjenjiva, podložna je utjecajima vanjskog svijeta, migracijama, tehnologija i drugim čimbenicima. Ona ima ključnu ulogu u oblikovanju identiteta pojedinca i skupine te je temelj razumijevanja i interakcije među različitim društvima širom svijeta (Benet-Martinez i Hong, 2014).

1.3. Međuodnos obiteljskog odgoja i kulture

Odgoj i kultura duboko su međusobno povezani, a njihov je odnos dinamičan i recipročan. Svaki odgoj obuhvaća određene norme i vrijednosti što znači da odgoj ne može biti vrijednosno neutralan (Stojanović, 2008). Odgoj je primarni način putem kojeg se kultura prenosi s jedne generacije na drugu. Kulturne stečevine se direktno i indirektno prenose unutar obitelji sa starijih na mlađe članove. Na taj način odgoj može utjecati na to kako pojedinci percipiraju i razumiju vlastitu kulturu i kulturu drugih (Bedeković i Zrilić, 2014).

Obitelj je neopozivo uronjena u postojanje ljudskog društva i kulture, što ih povezuje socijalizacijom koja oblikuje djetetovu osobnost. Ova formacija podrazumijeva prenošenje obrazaca ponašanja u kojima djeca traže kulturne vrijednosti i internaliziraju društvene norme koje su prihvaćene i prakticirane u životu obiteljske zajednice (Sigva, 2018). Odgoj usmjeren na učenje o vlastitoj kulturi važno je sredstvo kojim autohtone manjinske grupe mogu zadržati i cijeliti vlastito kulturno naslijeđe i identitet (Bronwen, 2011). U formalnim obrazovnim okruženjima kao što su škole i sveučilišta, mladi pojedinci uče o svojoj kulturnoj baštini, vrijednostima, uvjerenjima, jeziku, običajima i tradicijama. Ovaj prijenos kulturnog znanja pomaže u održavanju i očuvanju identiteta zajednice ili društva. Odgojem se prenose društvene norme, vrijednosti i obrasci ponašanja koji se smatraju prihvatljivima unutar određene kulture. Danas obrazovne institucije postaju stjecištima različitih etniciteta, jezika, kultura, religija i svjetonazora pa je nužno promicati ideju kulturnih razlika kao društvene vrijednosti, bogatstva ili snage (Bedeković i Zrilić, 2014: 112).

Kada se govori o međuodnosu kulture i obiteljskog odgoja važno je spomenuti pojam enkulturacije koji se odnosi na proces prenošenja kulturnih normi, vrijednosti, običaja, jezika i znanja s generacije na generaciju. Ovaj proces omogućuje pojedincima da usvoje kulturnu baštinu, integriraju se u svoju kulturu i da postanu funkcionalni članovi društva u kojem žive (Ferguson i sur, 2016: 116).

Enkulturaciona podrazumijeva ključnu ulogu u oblikovanju identiteta pojedinca i formiranju njegove pripadnosti određenoj kulturi. Enkulturaciona obično počinje od najranijih godina djetetova života, kada se dijete počinje upoznavati s jezikom, običajima i vrijednostima svoje obitelji. Kako dijete raste, proces enkulturacije se proširuje na druge sfere društva, kao što su škola, mediji i interakcije s širom zajednicom (Ferguson i sur, 2016).

2. OBILJEŽJA MULTIKULTURALNE OBITELJI

Posljednjih su desetljeća političke i društvene promjene uz otvorene granice unutar Europe, slobodnu trgovinu, sveprisutne mobilnosti i migracije naroda promijenile sliku svijeta. Multikulturalizam je danas široko rasprostranjen, a najčešće se njegovim pokazateljima smatra mjerljiv i dosljedan suživot u određenom društvu koje čine različite etničke ili kulturne skupine (Bedeković i Zrilić, 2014).

Kategorija multikulturalizma se prvi put pojavila u Sjedinjenim Američkim Državama 1941. godine, kada je E. Haskell objavio djelo pod naslovom *Lance. A Novel about Multicultural Men*, u kojem opisuje novi tip američkog društva s obilježjima više rasa, višejezičnosti i kulturne raznolikosti. Društvena ideja multikulturalizma sazrijevala je u drugoj polovici 20. stoljeća u Kanadi, a zatim u pacifičkim državama Australiji i Novom Zelandu (Sigva, 2018). Tek 1990. godine multikulturalizam je definiran kao "uvjet u kojem etničke, vjerske i kulturne grupe koegzistiraju unutar jednog društva" (Mesić, 2006: 56).

Multikulturalizam je rasprostranjen svjetski društveni fenomen, a označava mnoštvo kultura koncentriranih u određenom društvenom prostoru (Sigva, 2018). Aspekti našeg modernog života, kao što su migracija, ekonomska globalizacija, multikulturalne politike te prekogranična putovanja i komunikacija učinili su međukulturalne kontakte neizbježnim (Benet-Martinez i Hong, 2014). Transnacionalne migracije kao dio globalizacijskih procesa se događaju u transnacionalnim socijalnim prostorima, pa se tako u suvremenim migracijskim procesima razvijaju različiti obrasci društvenih i socijalnih odnosa (Nenadić-Bilan i Čavar, 2018).

Multikulturalizam tako postaje društvena i politička ideologija koja promiče suživot i prihvaćanje različitih kulturnih, etničkih, vjerskih i jezičnih skupina unutar jednog društva. Prepoznaje i vrednuje kulturnu raznolikost i nastoji stvoriti uključivo i skladno okruženje u kojem se poštuju različita kulturna podrijetla (Benet-Martinez i Hong, 2014).

Pojedine zemlje su poznate upravo po svojoj visokoj stopi multikulturalnosti. Najčešće se tu spominju primjeri Sjedinjenih Američkih Država, Belgija i Ujedinjeno Kraljevstvo - Velika Britanija i Sjeverna Irska. U tim državama su multikulturalne obitelji uobičajena pojava (Benet-Martinez i Hong, 2014).

2.1. Formiranje multikulturalne obitelji

Multikulturalna obitelj je zajednica ljudi iz dva različita kulturološka ili rasna podrijetla, različitih kultura, kao i različitih zemalja, što također može, ali ne nužno, ukazivati na razlike u rasi i/ili vjeri. Multikulturalni odnosi ne moraju nužno biti bračni, već uključuju i izvanbračne životne zajednice (Nyonga, 2016). Multikulturalne obitelji postaju sve češće u današnjem globaliziranom svijetu, gdje ljudi iz različitih kulturnih, etničkih i vjerskih pozadina stupaju u interakciju i grade odnose.

Multikulturalne obitelji obično uključuju roditelje ili skrbnike koji dolaze iz različitih kulturnih sredina i unose svoje različite tradicije, jezike i običaje u obiteljsku dinamiku, a mogu biti rezultat različitih okolnosti, kao što su interkulturalni brakovi, međunarodna posvojenja ili migracija u drugu zemlju (Nyonga, 2016).

Identitet pojedinca u multikulturalnom društvu je heterogen, kompliciran, višedimenzionalan, složen i promjenjiv (Sigva, 2018). Monokulturalni odnosi u kojima članovi obitelji imaju istu kulturološku pozadinu, također mogu imati određene izazove jer i unutar istih kultura sigurno postoje interpersonalne prepreke koje se temelje na nekim drugim razlozima. Partneri koji dolaze iz istih zemalja možda ipak imaju različita očekivanja jedni od drugih. U multikulturalnim obiteljima taj odnos je još kompleksniji jer se u interpersonalnom odnosu između članova obitelji provlače različite dimenzije kulture kao što su različiti materinji jezici, različita vjerovanja, norme i usvojeni obrasci ponašanja.

Prilikom formiranja multikulturalne obitelji pojedinci se mogu suočiti s jedinstvenim izazovima i prilikama koje proizlaze iz njihovog različitog kulturnog porijekla.

3. ODGOJ DJETETA U MULTIKULTURALNOJ OBITELJI

Obiteljski identitet obično omogućuje djetetu da formuliira odgovor na pitanje tko je, posebno u smislu vrijednosti i normi koje ga određuju u životu. Multikulturalni odgoj danas se može smatrati nužnim u svim društvima (Stojanović, 2008). Odgojem djeteta isprepliću se mnoge dimenzije kulture i kulturoloških vrijednosti. Čimbenici koji igraju važnu ulogu u tim kulturnim procesima uključuju jezik, nacionalno podrijetlo, religiju, obitelj, društvenu klasu, različite institucije i medije (Sigva, 2018: 31). Različiti tipovi obitelji i njihove dinamike utječu na to kako se dijete socijalizira. Obitelji mogu imati različite vrijednosti, načine komunikacije i stilove odgoja, što utječe na to kako će se dijete integrirati u društvo. Osim toga i druge različite promjene u društvu također mogu uticati na obiteljske dinamike i proces socijalizacije.

3.1. Jezični izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji

Jezik je složen sustav komunikacije koji ljudi koriste za prenošenje značenja, izražavanje misli i ideja i međusobnu interakciju. To je temeljni aspekt ljudske kulture i društva koji nam omogućuje razmjenu informacija, emocija i iskustava. Jezik postoji u govornom i pisanom obliku i značajno se razlikuje u različitim kulturama i regijama (Hrvatska enciklopedija: Jezik, 2023).

Jezik je vitalni dio komunikacije u svakom odnosu, uključujući i multikulturalni odnos, posebno kada je u pitanju dijete. U multikulturalnom odnosu jezik je jedan od najvećih izazova kada je u pitanju odgoj djeteta, a posebno u multikulturalnim obiteljima u kojima je najčešće prisutno više jezika (Nyonga, 2016). U obiteljima u kojima njezini članovi govore različitim jezicima djeca su ponekad dvojezična. Obično svaki od roditelja komunicira s djetetom na svom materinjem jeziku. Kada roditelji potječu iz različitih zemalja imaju i različite materinje jezike. To zahtijeva sustavnost svakog roditelja, pogotovo ako obitelj živi u zemlji jednog od roditelja (Sigva, 2018). Stoga je odluka i provedba dvojezičnog odgoja djeteta često teška jer od roditelja zahtijeva veliku upornost. Jezik koji se govori u zemlji u kojoj obitelj boravi djetetu dolazi automatski na temelju činjenice da ga dijete čuje u školi, na ulici, u obitelji i među prijateljima (Nyonga, 2016).

U multikulturalnom odnosu, dijete mora živjeti u svijetu u kojem koegzistiraju dva ili više jezika, što ponekad predstavlja izazov. U istraživanju koje je provela Nyonga (2016) jedan od najistaknutijih izazova vezanih uz jezik bio je nerazumijevanje jednog partnera što onaj drugi govori djetetu. Ponekad ono što partner kaže djetetu drugi partner može pogrešno protumačiti i često predstavlja izazov. Zbog svega toga, partneri se često osjećaju izostavljenima u komunikaciji upravo zbog jezične barijere.

Touminen (1999) navodi kako roditelji žele djetetu prenijeti svoji materinji jezik jer je on središnje obilježje njihove kulture i samim time je usko povezan s kulturnim identitetom djeteta. Ali takvi pokušaji nailaze na problem jer su te želje u stvarnosti teške za realizirati. Djeca su ta koja najčešće određuju koji će se jezik koristiti. Roditeljima je komplicirano održati pravila korištenja određenog jezika unutar obitelji, pogotovo ako su lošijeg imovinskog stanja i nižeg obrazovanja (Touminen 1999). Zbog manjka resursa ove obitelji ne mogu kod svog djeteta poticati učenje više jezika i stoga najčešće prevlada samo jedan od njih. U većini slučajeva, dominantni jezik zajednice u kojoj žive je onaj koji se počne najviše koristiti jer on djetetu omogućava da se uspješno snalazi u širem društvu. Primjer koji Touminen (1999) navodi su djeca imigranata u Sjedinjenim Američkim Državama. Unatoč pokušavanju održavanja drugačije kulture unutar obitelji, djeca se najčešće prilagode kulturi zajednice i počnu koristiti drugi jezik jer o tome ovisi njihova prihvaćenost u društvu. Ukoliko ne poznaju službeni jezik područja u kojemu žive, dolazi do poteškoća u obrazovanju, što im smanjuje šanse za buduće snalaženje u poslu.

3.2. Religijski izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji

Religija je složen i višestruk koncept koji obuhvaća različita vjerovanja, prakse, rituale, moralne vrijednosti i društvene strukture povezane s postojanjem božanskog ili svetog. To je temeljni aspekt ljudske kulture i društva, koji utječe na način na koji ljudi shvaćaju svijet, svoje mjesto u njemu i svoje odnose s drugima (Arweck, 2022).

Religija ima veliku ulogu u multikulturalnim odnosima zbog svoje složene prirode. Različita vjerska uvjerenja mogu biti uzrok sukoba u braku, ne samo zato što se partneri možda ne slažu oko toga gdje i kako moliti kao obitelj, već zato što velik dio onoga što ljudi rade i vjeruju, njihovi stavovi o tome što je ispravno, a što pogrešno kao i njihova životna filozofija proizlaze iz njihove vjerske pozadine (Nyonga, 2016).

Zbog činjenice da postoji velika religijska raznolikost, sigurno će biti izazova kada se susreću dvije sukobljene religije. U nekim slučajevima vjerska stajališta mogu biti različita, ali slična u svojim vrijednostima i to će nastojati smanjiti razinu izazova s kojima se suočavaju. Zbog činjenice da religija utječe na način na koji ljudi razmišljaju, ponašaju se i rade određene stvari, odgajanje djeteta u multikulturalnim odnosima može imati različita gledišta ako u tom odnosu postoje različite religije (Nyonga, 2016).

Nyonga (2016: 14) ističe kako se u slučaju kada se u multikulturalnim odnosima pojave vjerski izazovi obično dogodi jedna od tri stvari: (1) jedan se partner obrati na religiju drugog; (2) oba partnera zadrže svoju vlastitu vjeru i pokušavaju se ne miješati u prakse ili uvjerenja drugoga; ili (3) oba se partnera udalje od vlastite religije i pridruže se trećoj religiji ili se suzdržavaju od pridržavanja bilo koje formalne religije.

U multikulturalnim obiteljima religija niti jednog roditelja ne bi trebala biti potisnuta. Djeca koja pokušavaju formulirati religijski identitet kao isključivo židovski ili isključivo kršćanski često se bore protiv društvenih pretpostavki o njihovoj religiji, na temelju fizičkih karakteristika, imena i šire obitelji. Međuvjersko dijete odgajano u hebrejskoj religiji može se smatrati drugačijim zbog smeđe kože ili čak plave kose. Također, odabir jedne religije može zategnuti odnose s proširenom obitelji jer se stvara percepcija narušavanja identiteta. Tako, primjerice, bake i djedovi možda neće razumjeti što znači odabrati obje vjere, jer međuvjerske obiteljske zajednice nisu postojale dok su oni odgajali djecu (Arweck, 2022).

3.3. Kulturološki izazovi odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji

Sastavni dio svake kulture su uvjerenja, vrijednosti i stavovi. Uvjerenja su ideje, principi i uvjerenja koja kultura ima. Mogu biti religiozne, duhovne, filozofske ili moralne prirode. Vrijednosti su, s druge strane, zajedničke prosudbe o tome što se u društvu smatra važnim, poželjnim ili etičkim. Uvjerenja i vrijednosti značajno utječu na ponašanje i donošenje odluka ljudi. U multikulturalnom braku, jednostavne roditeljske odluke poput toga koje je prikladno vrijeme za spavanje za djecu često mogu postati cijela lekcija iz kulture, odgoja i identiteta (Arkolaki i sur. 2018).

Kulturološke vrijednosti vrlo su važan dio svačije kulture jer definiraju osobu s obzirom na to odakle dolazi. To je jedinstveni dio svake pozadine i razlikuje se od jedne zemlje do druge jer se prenosi s jedne generacije na drugu i definira što je prihvatljivo, a što nije prihvatljivo.

Neke su kulturne vrijednosti slične drugima, a neke se razlikuju čak i unutar iste zemlje (Sigva, 2018).

Spomenuti izazovi dolaze iz kulturnih vrijednosti kao što su disciplina, obiteljska struktura, koncept hijerarhije, koncept vremena, priroda prijateljstva, osobni prostor, hrana, odijevanje, glazba, geste, ples, rituali, itd. (Nyonga, 2016). Kada se dvije kulture spoje, te se vrijednosti sukobljavaju ako su različite ili se pohvaljuju ako su slične. Kulturološke razlike između bračnih i životnih partnera najčešće dolaze do izražaja kad je u pitanju odgoj djeteta (Sigva, 2018: 18). Važno je napomenuti da kada dva kulturološki različita para dobiju dijete, rađa se treća kultura koja je sastavljena iz obje kulture. Uzimanje u obzir kulture jednih i drugih je važno jer roditelji unatoč razlikama uvijek žele najbolje za svoju djecu (Nyonga, 2016).

Djeca iz multikulturalnih obitelji mogu se suočiti s jedinstvenim izazovima u formiranju vlastitog identiteta. Mogu se uhvatiti u koštac s pitanjima poput „Gdje pripadam?“ ili „S kojom se kulturom trebam identificirati?“ (Arkolaki, 2018: 26). Roditelji mogu igrati ključnu ulogu pomažući u upravljanju ovim procesom prihvaćanjem i slavljenjem svih aspekata njihovog nasljeđa. Ali razlike u kulturnim vrijednostima, stilovima roditeljstva i očekivanjima mogu dovesti i do sukoba unutar obitelji. Neophodno je da roditelji imaju otvorenu komunikaciju i razumijevanje kako bi pozitivno upravljali tim razlikama.

3.4. Izazovi obitelji s procesima diskriminacije u društvu

U izrazito multikulturalnim društvima, ljudi iz različitih sredina često dolaze u kontakt i interakciju. Dinamika ove interakcije ovisi o nizu čimbenika. U procesu socijalizacije u multikulturalnim društvima gotovo je neizbježno da se pojedinci druže s onima koji su drugačiji od njih (Iqbal, 2014: 215). Ta interakcija nije uvijek pozitivna i može dovesti do diskriminacije i predrasuda u društvenim odnosima. Diskriminacija predstavlja „nejednako postupanje prema društvenim skupinama ili pojedincima u nekom društvu; samovoljno i nepravedno dijeljenje stanovništva na skupine koje imaju i na one koje nemaju pravo na isti društveni postupak“ (Hrvatska enciklopedija: Diskriminacija, 2023).

Veća je vjerojatnost da će se multikulturalne obitelji suočiti s predrasudama društva, koje podrazumijevaju unaprijed stvorene, negativno pristrane misli ili uvjerenja. Kao rezultat toga je da djeca kao najosjetljiviji članovi obiteljske zajednice mogu biti ozbiljno pogođena ovim stavovima (Arkolaki i sur. 2018).

Rasizam nažalost prožima sve društvene, ekonomske i pravne institucije na svim razinama društva, što zauzvrat utječe na međuljudske interakcije u svakodnevnom životu (Tyrell i sur., 2023).

S obzirom na brzi porast globalizacije, tolerancija je nužan preduvjet za izgradnju odnosa među članovima društva. Čini se da je koegzistencija višestruke raznolikosti kultura i ljudi s različitim vjerskim uvjerenjima obilježje 21. stoljeća. Kada je tolerancija uspostavljena i prakticirana dosljedno, jedinstvo i miran suživot napreduju među članovima društva, a diskriminacija postaje samo dio teorije (Arkolaki i sur. 2018).

3.5. Pozitivni aspekti odgoja djeteta u multikulturalnoj obitelji

Iako postoji mnogo zajedničkih izazova u aspektu odgoja djece u multikulturalnim obiteljima, postoji jednako mnogo prednosti u takvim odnosima. Među mnogim aspektima koji se mogu istaknuti u takvim odnosima je činjenica da dijete odgajano u takvim domovima raste uz bogatstvo kulture oba roditelja. To je zbog činjenice da kada se dvije kulture spoje, formiraju ono što je poznato kao treća kultura. Ova kultura je nastala spajanjem dviju kultura obaju roditelja i može se nazvati „hibridna kultura“ (Sigva, 2018). Hibridna kultura može imati višestruki pozitivni utjecaj na dijete ukoliko iz svake kulture roditelji primjenjuju pozitivne segmente kulture (Nyonga, 2016). Miješanje različitih kulturnih utjecaja unutar obitelji stvara jedinstveno okruženje u kojem pojedinci imaju priliku učiti, cijeniti i razumjeti različite perspektive, njegujući bogat i raznolik obiteljski identitet (Arkolaki i sur. 2018).

U suvremenom globalnom društvu dvojezičnost kod odgoja djece treba shvatiti kao veliku prednost. Dvojezičnost je bogatstvo koje dijete nasljeđuje od svojih roditelja jer otvara prozor u kulturu oba roditelja i podupire djetetov identitet. Osobe koje su višejezične mogu se bez velikog napora prebaciti s razmišljanja i govora na jednom jeziku na mišljenje i govor na drugom. Dvojezično dijete ima mogućnost izražavanja na dva različita jezika i komunikacije s članovima svoje obitelji i rodbinom (Nyonga, 2016). Dijete koje govori dva ili više jezika u daljem obrazovanju može tu vještinu iskoristiti kako veliku prednost u učenju, a kasnije i u poslovnoj karijeri.

Ostale prednosti proizlaze iz činjenice da su djeca iz multikulturalnih odnosa jedinstvena u mnogim aspektima i često rastu otvorenog uma zbog činjenice da dolaze iz dvije ili više kultura. Ova osobina im olakšava prihvaćanje novih stvari, pa čak i percipiranje različitih aspekata društva na nepristran način (Sigva, 2018).

Postizanje kompromisa kada se pojave razlike u kulturnim vrijednostima najbolje je rješenje za izlazak iz ovog problema (Nyonga, 2016). Obitelj otvorena kontaktima s drugim kulturama kreativno utječe na dijete. Odrastanje uz dvije (ili više) kultura može stvoriti veću otvorenost i povećati razinu tolerancije prema različitoj kulturi, vjeri i rasi pa je prisutna manja ranjivost u usvajanju stereotipa, a time i niža razinu ksenofobičnog i rasističkog ponašanja (Sigva, 2018: 29).

Proučavanje međudnosa multikulturalnog odgoja i kreativnosti relativno je novo područje. Istraživanje s velikim i reprezentativnim uzorkom koje su proveli Chang i suradnici (2014) pružilo je potporu rezultatima da su mladi adolescenti iz multikulturalnih obitelji kreativniji od onih iz monokulturnih obitelji. Spomenuti autori navode kako su i prethodne studije pokazale da su dvojezične osobe kreativnije od jednojezičnih, što se može objasniti njihovom superiornom sposobnošću pažnje. Multikulturalne obitelji mogu se suočiti s izazovima povezanim s kulturnim nesporazumima i sukobima. Kao rezultat toga, oni često razvijaju učinkovite vještine rješavanja sukoba kako bi se pozabavili i riješili te probleme.

Polić (2006) naglašava kako dijete nikada nije sredstvo, nego uvijek krajnji cilj ili svrha odgoja. Drugim riječima, dijete se ne odgaja da bi ono obavljalo određenu društvenu funkciju, da bi zadovoljilo određenu društvenu potrebu, interese ili koristi odgajatelja, države, vjerske institucije ili bilo kakvih ideološki ciljeva. Dijete se odgaja ponajprije zbog njega i njegove dobrobiti koja, nema razloga da bude u suprotnosti s dobrobiti zajednice u kojoj se dijete odgaja. Odgajanje djeteta u multikulturalnom okruženju naglašava važnost poštivanja i vrednovanja različitosti. Djeca mogu naučiti cijeniti različite perspektive, pozadinu i iskustva, potičući inkluzivniji svjetonazor i osviještenost (Sigva, 2018).

4. ČIMBENICI ZA ODGOJ DJETETA U MULTIKULTURALNOM OBITELJSKOM OKRUŽENJU

Ponašanje djece najčešće je odraz onoga što im odrasli predstavljaju kao „prikladnu“ kulturu u kojoj žive (Arkolaki i sur., 2018). Svaka obitelj stvara vlastiti obiteljski identitet i bez obzira na promjenjive okolnosti nastoji zadržati ono što je njima svojstveno. Neslaganje u multikulturalnom domu može biti uznemirujuće za dijete, a proturječna pravila koja proizlaze iz različitih kultura mogu ga zbuniti. Djeca se mogu osjećati kao da moraju odabrati jednu kulturu umjesto druge, što može biti izrazito stresno. (Sigva, 2018). Sve od navedenog ukazuje na potrebu određenih smjernica koje će pružiti oslonac multikulturalnim obiteljima u odgoju djece. Neke od smjernica predložili su Arkolaki i sur. (2018) u knjizi *How to Raise Confident Multicultural Children* (Kako odgojiti samopouzdanu multikulturalnu djecu), a opisane su u tekstu koji slijedi.

4.1. Asimilacija u društvu prema standardima zajednice

Standardi zajednice često su u suprotnosti sa standardima manjine. Kao primjer može se navesti odijevanje, prehrana, navike u društvenom životu, radne navike, socijalizacija kako odraslih tako i djece i sl. Djeca su često „rastrgana“ između dva pola, prilagođavanja normama koje im nalažu njihove obitelji i prilagođavanja normama društva u kojem žive. Primjerice, djeca i tinejdžeri koji prakticiraju određena vjerska učenja mogu biti isključeni, stigmatizirani i izopćeni od svojih vršnjaka, dok s druge strane, oni koji se ne pridržavaju svojih vjerskih obveza progone osjećaji krivnje (Arkolaki i sur. 2018).

Kada bračni i/ili životni partneri potječu iz različitih kulturnih sredina, život na „neutralnom terenu“ često je najbolja opcija kad je riječ o zasnivanju obitelji. Pritisak da se prilagode jednoj određenoj kulturi uvijek je veći kada se živi u jednoj od domovina članova obitelji. Život na „neutralnom terenu“ može pozitivno utjecati na održavanje kulturnih veza svakog pojedinog člana obitelji uz istodobno prihvaćanje nove kulture zemlje u kojoj žive. Integracija kroz norme prevladavajuće kulture u zajednici izrazito je bitna kako bi se dijete osjećalo kao pripadnik društva. Uspješna integracija u konačnici vodi do uspješne asimilacije (Arkolaki i sur., 2018).

Zajednica je bitan čimbenik socijalizacije i važna je u procesu socijalnog i emocionalnog razvoja djece. Odgoj koji zanemaruje duboke potrebe djece za osjećajem zajedništva, ne osigurava temeljne uvjete za neposredan ili dugoročni optimalni socijalni, kognitivni razvoj ili emocionalni boljitak djeteta (Mlinarević i Tomas, 2010).

4.2. Prevladavanje stereotipa i predrasuda

Aronson (2005: 460) definira predrasude kao neprijateljski ili negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovu članstvu u grupi. Stereotip je generalizacija o grupi ljudi, kojom se istovjetne osobine pripisuju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim varijacijama među članovima (Aronson, 2005: 461).

Stereotipna uvjerenja često rezultiraju nepravednim ponašanjem (Aronson, 2005: 465). Djeca kao društvena bića se susreću s brojnim predrasudama i stereotipima u obitelji, školi i društvu općenito. Djecu je potrebno potaknuti na aktivnu borbu protiv stereotipa i netolerantnih stavova okoline. To se može postići uključivanjem u aktivnosti koje promiču različitost, toleranciju i razumijevanje. Takve aktivnosti mogu uključivati sportove, umjetnička natjecanja, dramske sekcije ili sl. Uključivanje u ove aktivnosti pružit će im priliku da se izraze pred drugom djecom i iskoriste priliku da podijele svoja uvjerenja u društvenoj atmosferi. Izravni sukob treba izbjegavati i taktično ga preusmjeriti na društveno prihvatljiviji način (Arkolaki i sur., 2018).

Djeca uče puno više od onoga što vide, nego onoga što čuju, tako da, kao i za sve važne teme u životu, ključ nije u jednom ili nekoliko „velikih razgovora“, nego u svakodnevnom životu. To se prvenstveno odnosi na razvoj kritičkog mišljenja i pokazivanja primjerom ponašanja i vrijednosti za koje svaki roditelj želi da ih usvoje njegova djeca. Ako dijete vidi da se roditelji odnose jednako i s poštovanjem prema svim ljudima, postavlja se odličan temelj za razvoj djeteta u osobu koja će se ponašati na isti način (Arkolaki i sur., 2018).

4.3. Etničko-rasna socijalizacija

Socijalizacija je proces u toku kojega čovjek u interakciji sa svojom socijalnom sredinom usvaja znanja, vještine, navike, stavove i vrijednosti koje su mu potrebne za uspješno funkcioniranje u sredini u kojoj živi (Mlinarević i Tomas, 2010: 143).

Jednostavnije rečeno, socijalizacija podrazumijeva prilagodbu pojedinca društvu u kojem živi. Promjene koje nastaju u procesu socijalizacije posljedica su odgoja, učenja, odnosno stjecanja iskustva. U početku djetetova života najveću utjecaj imaju roditelji, a kasnije i drugi: odgojitelji, učitelji, vršnjaci, prijatelji i druge neformalne grupe (Mlinarević i Tomas, 2010).

Etničko-rasna socijalizacija (eng. *Racial-ethnic socialization – RES*) koncept je koji opisuje načine na koje skrbnici svojoj djeci prenose informacije, perspektive i vrijednosti koje se odnose na rasu i etničku pripadnost (Iqbal, 2014: 216). Ovaj se pojam počinje koristiti sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća kao odgovor na društvene promjene koje karakterizira visoka rasna, etnička i kulturološka raznolikost prvenstveno na području SAD-a (Hughes i sur., 2006: 748). Tadašnji znanstvenici nastojali su shvatiti kako afroamerički roditelji održavaju visoko samopoštovanje djece i pripremaju ih na razumijevanje rasne barijere. Iako se u početku pojam rasne socijalizacije koristio u istraživanju socijalizacije Afroamerikanaca, vrlo brzo su se teorijske odrednice ovog koncepta počele primjenjivati i kod drugih etničkih skupina kao što su latinoamerički i azijski emigranti (Hughes i sur., 2006). Etničko-rasna socijalizacija je važan razvojni proces koji može imati presudno značenje za odgoj djece u obiteljima koje se bore s diskriminacijom ili strukturalnim nejednakostima (Tyrell i sur., 2023).

Razvoj etničko-rasnog identiteta, po mnogim studijama, ublažava negativne učinke etničko-rasne diskriminacije na psihosocijalnu prilagodbu djece i mladih iz etničko-rasnih manjina (Iruka, Curenton i Eke, 2014). Znanstvenici su etničko-rasnu socijalizaciju razvili kao koncept koji se sastoji od različitih vrsta roditeljskih poruka, aktivnosti i ponašanja. To su: kulturna socijalizacija, priprema za pristranost, promicanje nepovjerenja i egalitarizam (Hughes i sur., 2006).

Kulturna socijalizacija označava roditeljske prakse koja podučavaju djecu o njihovom rasnom ili etničkom nasljeđu i povijesti, promiču kulturne običaje i tradiciju te promiču dječji kulturni, rasni i etnički ponos (Hughes i sur., 2006: 749). Ova praksa najčešće se primjenjuje razgovorom o važnim povijesnim ili kulturnim osobama, izlaganjem djece kulturološki relevantnim knjigama, artefaktima, glazbi i pričama, obilježavanjem kulturnih praznika, jelom etničke hrane i poticanjem djece da koriste materinji jezik svoje obitelji (Hughes i sur., 2006). Prema Ferguson i sur. (2016: 167), kulturna socijalizacija ima za cilj razviti osobe u kompetentne članove kulture uključujući identitet, jezik, rituale i vrijednosti. Navedeni autori kulturnu socijalizaciju koriste kao sinonim za pojam enkulturacije koja se tradicionalno odvija interakcijom (npr. kućnim razgovorima), promatranjem (npr. gledanje pripreme hrane) i

podučavanjem (npr. društvene konvencije). Cilj kulturne socijalizacije je osigurati da djeca ne zaborave tradiciju i vrijednosti svoje kulture, usaditi im pozitivan osjećaj kulturnog identiteta i ponosa te ih pripremiti za buduću diskriminaciju s kojom bi se mogli suočiti (Iruka, Curenton i Eke, 2014). Kulturna socijalizacija odvija se različitim kanalima kulturnog prijenosa: vertikalnim (roditelji na dijete), dijagonalnim (drugi odrasli i institucije na dijete) i horizontalnim (dijete na dijete) (Ferguson i sur., 2016).

Priprema za pristranost (predrasude) izraz je koji se koristi za opisivanje praksi u kojima roditelji žele osvijestiti djecu o predrasudama, stereotipima i diskriminaciji i naučiti ih kako se s njima nositi (Iqbal, 2014: 215). Iako ovu vrstu socijalizacije češće koriste manjinske etničke skupine, ona nije toliko prisutna u obiteljskom odgoju (Hughes i sur. 2006). Istražujući pripremu za pristranost kao koncept etničko-rasne socijalizacije, Tyrell i sur. (2023) navode kako studije pokazuju da socijalizacija zbog pristranosti može biti povezana s agresijom i niskim samopoštovanjem. Jer ona, etničko-rasna socijalizacija zahtjeva razumijevanje složenih rasnih odnosa i stoga bi priprema za pristranost mogla više koristiti adolescentima nego maloj djeci za koju je vjerojatnije da će doživjeti i prepoznati diskriminaciju (Hughes i sur. 2006).

Promicanje nepovjerenja praksa je kojom roditelji podučavaju mlade da ne vjeruju ili da budu oprezni prema drugim skupinama ili ljudima drugačijeg kulturnog porijekla ili rase (Hughes i sur., 2006: 757) ili čak izbjegavanje drugih skupina u društvenom okruženju (Tyrell i sur., 2023). Nepovjerenje se može prenijeti naglašavanjem opreza ili upozorenjima roditelja djeci o drugim rasnim skupinama ili negativnim karakteristikama vlastite rase, preprekama za uspjeh i sl. Za razliku od pripreme za pristranost, ova praksa ne sadrži savjete za suočavanje ili upravljanje diskriminacijom (Hughes i sur., 2006).

Egalitarizam je praksa koja se odnosi na načelo da su svi ljudi jednaki i usredotočuje se na sličnosti među različitim rasnim i etničkim skupinama (Wang i sur., 2020). U stručnoj literaturi se kao sinonim koristi pojam „šutnja o rasi“ (Hughes i sur. 2006: 757). Šutnja o rasnim temama uobičajena je među odraslima. Često je ta šutnja inspirirana nelagodom jer se rasa često tretira kao tema o kojoj se ne razgovara (Arkolaki i sur. 2018). Mnogi roditelji ili izričito potiču svoju djecu da cijene individualne kvalitete umjesto pripadnosti rasnoj skupini ili izbjegavaju bilo kakvo spominjanje rase u razgovorima sa svojom djecom. Šutnja o rasi obično se ne ispituje kao eksplicitna dimenzija etničko-rasne socijalizacije, iako se nespominjanje rasnih pitanja također prenosi djeci kao rasna vrijednost ili perspektiva (Hughes i sur, 2006). Studije koje procjenjuju učinke egalitarne etničko-rasne socijalizacije su relativno rijetke (Wang i sur., 2020).

Roditeljske prakse u pogledu etničko-rasne socijalizacije oblikovane su individualnim i grupnim karakteristikama te karakteristikama konteksta u kojima roditelji i djeca djeluju (Hughes i sur., 2006). Potrebno je naglasiti kako etničko-rasna socijalizacija može biti namjerna, kada se djecu upoznaje s prigodom literaturom, ili nenamjerna, nesvjesnim djelovanjem kojim djeca usvajaju određene obrasce ponašanja (Tyrell i sur., 2023). Demografske karakteristike roditelja služe kao kritična pozadina za etničko-rasnu socijalizaciju, naglašavajući činjenicu da roditelji u proces unose skup prethodnih iskustava i svjetonazora koji oblikuju njihove socijalizacijske prakse i određuju bliske kontekste u kojima djeluju obitelji i djeca (Hughes i sur., 2006: 760).

4.4. Poticanje etničke, rasne i religijske tolerancije

Tolerancija se odnosi na sposobnost prihvaćanja, poštivanja i suživota s različitostima, bilo da su to različite kulture, vjere, mišljenja, načini života ili identiteti (Arkolaki i sur. 2018: 95). Tolerancija ima pozitivan utjecaj na suzbijanje diskriminacije, predrasuda, stereotipia kao i negativnih stavovima prema drugima.

Vjerske i rasne predrasude razvijaju se tijekom ranog djetinjstva i plodno su tlo za brojne stereotipe do djetetove dvanaeste godine (Iqbal, 2014). Kućno okruženje je idealno mjesto za podučavanje djece o vjerskoj toleranciji. Prije svega svaki roditelj treba ispitati vlastita ukorijenjena uvjerenja i stavove prema onima koji ispovijedaju drugu vjeru od njihove vlastite. Takvo ispitivanje ključno je ako se želi potaknuti djecu da budu kritična i opremiti ih potrebnim vještinama za otkrivanje i najmanjih stereotipnih poruka i diskriminatornih praksi. Sigurno je da prevladavajući stavovi koji se njeguju u kućnom okruženju najviše utječu na način na koji djeca doživljavaju drugačije.

Poželjno je uključiti se u otvorene rasprave, ističući sličnosti i razlike, a istovremeno zadržavajući pozitivan stav. Kod sudjelovanja u raspravama, potrebno je naglašavati važnost vjerskih sloboda među članovima obitelji, kao i za druge, pazeći da dijete razumije razliku između prihvaćanja osobe i usvajanja njezinih vjerskih uvjerenja.

Ukoliko je obiteljska dinamika jako naklonjena suprotstavljenim tradicijama, stvaranje novih, vlastiti tradicija bolji je pristup kad je riječ o multikulturalnim obiteljima. Na primjer, umjesto da se slavi isključivo Božić ili Kwanzu, obitelj može kreirati novi praznik kao što je „Dan obiteljskog poštovanja“ u kojem će njegovati sve one pozitivne obiteljske vrijednosti koje

im nalažu njihova pojedinačna religijska uvjerenja (Arkolaki i sur. 2018). Iako je uvažavanje razlika prvi korak, njihovo slavljenje je korak naprijed prema stvaranju inkluzivne kulture. Biti kulturološki drugačiji znači imati različita uvjerenja, običaje i prakse. A najbolji način za poticanje tolerancije je slaviti druge običaje i svetkovine s jednakim entuzijazmom kao i svoje.

4.5. Poticanje djece na čitanje i cjeloživotno učenje

Postoji mnogo studija i istraživanja koja upućuju na to da je pričanje priča i čitanje djeci od najranijeg doba najvažnije za njihov razvoj. Važno je djetetu usaditi ljubav prema učenju i ljubav prema čitanju iz više razloga. Čitanje s djetetom o različitim svjetskim kulturama nije samo zajedničko ugodno iskustvo, već postavlja temelje za poštivanje različitosti i međusobnu toleranciju.

Knjige su izvrstan alat koji djeci pomaže da razumiju svoje domove, zajednice i svijet općenito. Književnost im pruža prvi prozor u svijet izvan njihovih pet osjetila. Vrlo je korisno odabrati knjige s različitim likovima s kojima se mogu poistovjetiti (Arkolaki i sur. 2018).

Kod djece se razvija osjećaj identiteta iz tradicionalnih priča, a naročito iz onih koje se protežu generacijama. Folklorne priče i mitovi održavaju kulture živima i pomažu djeci da se povežu s njezinim korijenima, čak i kada žive izvan zajednice. Prigodne knjige mogu pomoći djeci da se zbliže sa svojom prošlošću i ugrade elemente nježnosti i ponosa u svoj identitet. Međusobna razmjena i dijeljenje priča iz kultura koje nisu njihove vlastite mogu pomoći u boljem razumijevanju prijatelja, školskih kolega i društva u kojem žive (Arkolaki i sur. 2018).

ZAKLJUČAK

Odgoj djeteta u multikulturalnim odnosima vitalni je dio društvenog rada. Kulturne razlike i njihova uloga u svakodnevnom životu neminovno se odražavaju i na odgoj djeteta. Zbog činjenice da svi potječemo iz svojih kulturnih sredina, kulturne vrijednosti moraju biti različite, što dovodi do izazova u odgoju djece ako se s njima ne postupa s obzirnošću.

Multikulturalne obitelji često obilježavaju brojne prednosti i izazovi. Multikulturalni odnosi sigurno će imati još više izazova s obzirom na činjenicu da su iz različitih zemalja, kulturnog porijekla, obiteljskih uloga, vrijednosti, prijatelja, jezika komunikacije, odgoja djece, financijskih vjerskih uvjerenja i drugih čimbenika koji možda ne djeluju u istom smjeru.

Vrijedno je spomenuti da postoje mnoge prednosti odgoja djeteta u multikulturalnim odnosima s obzirom na bogatstvo obiju kultura koje utječu na dijete. S pozitivne strane on pruža odgojno-obrazovno okruženje za djecu u kojem ona uče o različitim kulturama, razvijaju otvorenost i stječu širu perspektivu o svijetu. Međutim, mogu se pojaviti izazovi u pogledu upravljanja kulturnim razlikama, održavanja tradicije i pronalaženja ravnoteže između različitih kulturnih očekivanja unutar obitelji. Uspješno prevladavanje ovih izazova zahtijeva učinkovitu komunikaciju, međusobno poštovanje i spremnost da se prihvati i slavi različitost unutar obiteljske jedinice.

Bez obzira na kulturu, roditelji diljem svijeta dijele iste osnovne ciljeve za svoju djecu. Žele da im djeca budu zdrava, razviju vještine potrebne za samostalan život i posjeduju pozitivne vrijednosti koje poštuje njihova kultura. Djecu iz interkulturalnih obitelji karakterizira veća kulturološka osjetljivost i tolerancija. Važno je napomenuti da se iskustva multikulturalnih obitelji mogu jako razlikovati ovisno o čimbenicima kao što su specifične uključene kulture, lokacija obitelji i individualne osobnosti unutar obitelji. Uspješan obiteljski odgoj trebao bi počivati na temeljima tolerancije, enkulturacije i socijalizacije. Prihvatanje i slavljenje kulturne raznolikosti može dovesti do bogatog i ispunjenog obiteljskog života za one u multikulturalnim obiteljima tako i za one u monokulturalnim obiteljima.

Literatura iz područja obiteljskog odgoja u multikulturalnim zajednicama još uvijek je oskudna na našem govornom području. S obzirom na trendove u Europi i svijetu i sve veću mobilnost stanovništva u budućnosti će se svakako pokazati potreba za dubljim proučavanjem ove teme kao i za kvalitetnom literaturom koja će pružiti smjernice multikulturalnim obiteljima u odgoju djece.

LITERATURA

1. Aronson, E. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate.
2. Arkolaki, E. i sur. (2018). *How to Raise Confident Multicultural Children*. Independently published.
3. Arweck, E. (2022). Social and religious dimensions of mixed-faith families: The case of a Muslim–Christian family. *Social Compass*, 69 (3), 386-403.
4. Bedeković, V., Zrilić, S. (2014). Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao čimbenik suživota u multikulturalnom društvu. *Magistra Iadertina*, 9 (1), 111-122.
5. Benet-Martinez, V., Hong, Y. (2014). *The Oxford Handbook of Multicultural Identity*. Oxford University Press.
6. Bezić, Ž. (1977). Što znači odgajati? *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 32 (4), 333-345.
7. Bronwen, C. (2011). Razumjeti sebe i druge: važnost mjesta odrastanja i vlastitog identiteta u multikulturalnom društvu. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (65), 2-5.
8. Chang, J.-H., Hsu, C.-C., Shih, N.-H., i Chen, H.-C. (2014). Multicultural Families and Creative Children. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 45(8), 1288-1296.
9. Ferguson, G., Costigan, C., Clarke, C., Ge, J. (2016). Introducing Remote Enculturation: Learning Your Heritage Culture From Afar. *Child Development Perspectives*, 10(3), 166-171
10. Gudjons, H. (1994). *Pedagogija – temeljna znanja*. Educa.
11. Hercigonja, Z., (2017). Interkulturalni odgoj i obrazovanje kao imperativ razvoja interkulturalnih kompetencija. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1 (4), 103-115.
12. Hrvatić, N. (2007). Interkulturalna pedagogija: nove paradigme. *Pedagogijska istraživanja*, 4 (2), 241-252.
13. Hrvatska enciklopedija: Diskriminacija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15411> (20.7.2023.)
14. Hrvatska enciklopedija: Jezik, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29130> (17.7.2023.)
15. Hrvatska enciklopedija: Kultura, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (18. 7. 2023.)

16. Hrvatska enciklopedija: Obitelj, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44557> (16.7.2023.)
17. Hrvatska enciklopedija: Odgoj, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44727> (15.7.2023.)
18. Hughes, D. i sur. (2006). Parents' Ethnic–Racial Socialization Practices: A Review of Research and Directions for Future Study. *Developmental Psychology*, 42 (5), 747–770.
19. Iqbal, H. (2014). Multicultural parenting: Preparation for bias socialisation in British South Asian and White families in the UK. *International Journal of Intercultural Relations*, 43 (11), 215-226.
20. Iruka, I., Curenton, S., Eke, W. (2014). Understanding the Strengths and Resilience of Diverse Families. *Academic Press: Clinician's Guide to Engaging Parents in their Children's Education*, 27-33.
21. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18 (67), 13-15.
22. Mesić, M. (2006). Multikulturalizam. Školska knjiga.
23. Mesić, M. (2007). Pojam kulture u raspravama o multikulturalizmu. *Nova Croatica*, 1 (1), 159-184.
24. Milanja, C. (2012). *Konstrukcije kulture. Modeli kulturne modernizacije u Hrvatskoj 19. stoljeća*. Biblioteka Studije, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
25. Mlinarević, V., Tomas, S. (2010). Partnerstvo roditelja i odgojitelja – čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. *Magistra Iadertina*, 5 (1), 143-158.
26. Mušanović, M., Lukaš, M. (2011). *Osnove pedagogije*. Hrvatsko futurološko društvo.
27. Nenadić-Bilan, D., Čavar, K. (2018). Izazovi multikulturalizma i institucionalna dimenzija odgoja i obrazovanja. *Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju*. Ur. Dedić Bukvić, E.; Bjelan-Guska, S. Filozofski fakultet univerziteta u Sarajevu, 108-123.
28. Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište. *Nova prisutnost*, 7 (1), 59-84.
29. Nyonga, C., (2016). Dealing with the challenges of child upbringing in multicultural relationships. Diaconia University of Applied Sciences.
30. Polić, M. (2006). Odgoj i pluralizam. *Filozofska istraživanja*, 26 (1), 27-36.
31. Race, R. (2011). *Multiculturalism and Education*. Continuum International Publishing Group

32. Sigva, R. M. (2018). A Multicultural Family. Positive Aspects and Difficulties. *Roczniki Teologiczne*, 65 (10), 17-39.
33. Stojanović, A. (2008). Utjecaj multikulturalnog odgoja na vrijednosne orijentacije učenika. *Pedagogijska istraživanja*, 5 (2), 209-217.
34. Šošić, T. (2014). Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 51 (4), 833- 860.
35. Touminen, A. (1999). Who decides the home language? A look at multilingual families. *International Journal of Sociology and Language*, 140, 59-76.
36. Tyrell, F. Lucke, C., Nelson, K., Masten, A. (2023). Parent's ethnic-racial socialization practices in families with young children experiencing homelessness. *Early Childhood Research Quarterly*, 62, 76-88.
37. Višnjić-Jevtić, A., Visković, I., Bouillet, D. (2021). Koncept multikulturalnosti u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Nova prisutnost*, 19 (2), 331-343.
38. Vujčić, V. (2013). *Opća pedagogija – novi pristup znanosti o odgoju*. Hrvatski pedagoško-književni zbor.
39. Vukasović, A. (1999). *Pedagogija*. Hrvatski katolički zbor "MI".
40. Wang, M., Henry, D., Smith, L., Huguley, J., Guo, J. (2020). Parental ethnic-racial socialization practices and children of color's psychosocial and behavioral adjustment: A systematic review and meta-analysis. *American Psychologist*. 75 (1), 1–22.

Particularities of Child Upbringing in a Multicultural Family Environment

Abstract

The paper analyzes the specificities of child upbringing in a multicultural family environment as an essential dimension of contemporary society. Nurturing a child in a multicultural family setting can be a rich and valuable experience, but it also presents significant challenges that parents must be able to overcome. Children in multicultural families have the opportunity to be exposed to different cultures, languages, traditions, customs, and ways of thinking. This exposure can foster openness, tolerance, and empathy towards people they encounter throughout their lives, who come from diverse backgrounds. On the other hand, a multicultural family environment also brings various challenges that the family faces in the process of raising a child. These challenges often involve successfully managing misunderstandings or conflicts between different cultural values, customs, and beliefs, linguistic barriers, as well as challenges in transmitting religious values from parents to the child. Multicultural family environments intertwine various ideas, values, and create a new, unique cultural blend. Each family member with a different background carries their cultural heritage, which integrates into the upbringing process. Therefore, the functionality of multicultural families is recognized in understanding, openness, and the willingness to adapt among all its factors and members.

Keywords: culture, multicultural family, stereotypes, tolerance